

Савченко Г.П.

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО КОМІТЕТУ В КИЄВІ В 1917 РОЦІ

Лютнева революція поклала початок демократичним перетворенням на теренах колишньої Російської імперії. Торкнулися вони і оплоту імперської влади – російської армії. Однією з особливостей армійського життя було пробудження національних почуттів закликаних на службу численних етносів “тюрми народів”. Національне бродіння в армійському середовищі вилилося в зародження на фронті і в тилу національних рухів.

У революційному вирі весни 1917 року стихійно зародився і український військовий рух. З перших днів народження стихію потрібно було приборкати, надавши національному військовому руху організованих форм. Створення організаційно-керівних, координуючих центрів, які мали опанувати українським військовим рухом, стало невідкладною потребою дня.

Ключові події відбувалися в Києві. В. Кедровський, який тривалий час був членом Українського Військового Генерального Комітету, підкреслював: “Київ відразу став осередком і провідником українських військовиків у російській армії, і військові його залоги поспішно почали творити центральні провідні органи для організованого здійснення українізації збройних сил Росії.”¹

Одним з таких органів став Організаційний Український Військовий Комітет (ОУВК). Історія його створення та діяльності не знайшла належного висвітлення в історіографії. Розхожі у науковій літературі тлумачення, які торкаються ОУВК, носять, на наш погляд, дискусійний характер. Це, зокрема, стосується часу заснування

Організаційного Українського Військового Комітету, його складу, функцій.

Невизначеність поглядів науковців можна пояснити низкою причин. Головна з них полягає в тому, що до вивчення проблеми залучено обмежене коло джерел. У науковому обігу ледь не століття “крутилася” їх стала кількість. Як правило, це були лаконічні, одноманітного змісту, газетні оголошення та інформації і, вряди-годи, скупі свідчення очевидців подій. Підкреслимо, що свідків же подій, які залишили в своїх спогадах згадки як загалом про Організаційний Український Військовий Комітет, так і про його створення, - одиниці². Спостерігається і надто поверхове, навіть тенденційне, прочитання документів і матеріалів як сучасниками подій, так і їх дослідниками.

Основу джерельної бази досліджень по проблемі складають повідомлення газет “Вісти з Української Центральної Ради” та “Киевская мысль”, рідше – “Нової Ради” та інших тогочасних періодичних видань. Зважаючи на інтенсивність цитованості газетних матеріалів науковцями, можна стверджувати, що вони, як джерелу, віддають перевагу “Вістям”.

Використовуючи традиційні джерела, доповнивши їх новими, висвітлимо в хронологічній послідовності процес розвитку українського військового руху в Києві в березні 1917 року. Ціль, яку ми переслідуюмо, полягає у з'ясуванні суттєвого питання – дати заснування Організаційного Українського Військового Комітету.

Українські організації у перші дні після лютневої революції особливо не акцентували своєї уваги на військовій роботі. Рада Товариства Українських Поступовців у відозві (8.03 1917) до українського громадянства, закликаючи український народ підпирати новий державний лад, ні словом не обмовилася про потребу для цього війська³. Опосередковано, з закликом гуртуватися, зверта-

лася до солдатів-українців у відозві до українського народу (9.03 1917р.) і Центральна Рада⁴. Солдати і офіцери українці, які служили в Києві, намагалися не залишатися осторонь свого національного громадсько-політичного життя. На різноманітних нарадах, засіданнях були присутні поручики М.Міхновський та В.Павелко, полковники М.Глинський та П.Волошин⁵. Одначе, військові, на перших порах, були не в змозі суттєво вплинути на політику Центральної Ради щодо війська. Сповідувана більшістю лідерів Центральної Ради автономістсько-федералістська ідея не могла вивести в домінанту її діяльності питання національного військового будівництва.

Носіями ідеї створення національних збройних сил були самостійники. Вони першими зробили усвідомлені кроки по спрямуванню стихії українського військового руху в організоване русло. Лідер самостійників Микола Міхновський очолив цю роботу. М.Грушевський згадував : “...ліве крило Ц. Ради непокоїла доволі рухлива, а головно, криклива організаційна робота, кажучи по-теперішньому фашистського напрямку, яка пробувала базуватись на вояцтві, властиво – на офіцерстві. Провідником, а властиво ініціатором і одинокою поки пружиною цього руху був Микола Ів. Міхновський...”⁶ Занепокоєність Центральної Ради мала підстави. Початок березня 1917 року пройшов у Києві під знаком віч, маніфестацій, в яких активну участь брали солдати і офіцери українці.

За спогадами Варфоломія Євтимовича ініціативна група українців-військових під орудою М.Міхновського скликала 6 (19) березня 1917 року “Підготовче українське військове віче”. На зібранні були присутні 211 чоловік. Віче затвердило комітет для проведення 9 (22) березня Українського Військового Установчого Віча⁷. Отже, ми маємо одну з перших згадок про обрання, хоча й з вузькими функціями підготовчого центру, керівного органу українським військовим рухом не тільки в київському

гарнізоні, а й в усій російській армії.

Доречно звернути увагу на прийняті в наукових колах характеристики оточення М.Міхновського, яке складало ініціативну групу українців-військових. Сучасний дослідник В.Голубко, аналізуючи події зародження українського військового руху, підкреслює: “Разом зі своїми однодумцями – капітаном артилерії Ю. Ганом, підполковником В.Павленком, В. Отамановським і В.Євтимовичем вирішив (М.Міхновський – Г.С.) розпочати роботу, спрямовану на організацію українських Збройних Сил.”⁸

Характеристики окремих учасників подій, здаються, дещо ідеалізованими. Це стосується, зокрема, “відставного прапорщика артилерії” Л.М. Гана⁹. Наскільки прапорщик Ган поділяв погляди М.Міхновського і був його “однодумцем”? Звернімося до “Споминів” М.Грушевського. Нищівно-вбивчі характеристики голови Центральної Ради діяльності М.Міхновського саме на ниві національного військового будівництва загальновідомі. Тож і про протидію Л.Гана роботі М.Міхновського він згадував з задоволенням: “...той реакційно-аристократичний дух, котрий віяв з агітації Михновського, змусили наших товаришів з Ц. Ради пильно слідити за його діяльністю і старатись протиставляти впливам і зв'язкам впливи Ц. Ради... Особливо сим займався поручик Ган – один з малозвісних діячів нашої революції. ...По переконанням своїм соціал-революціонер, правдивий українець, по нинішнім зв'язкам своїм військовий, він дуже інтересувався питанням революціонізації й українізації війська, але, очевидно, не в тім революційно-фашистським дусі, який ширив Михновський, а в інтересах демократичного українства, осередком і гаслом котрого була Ц. Рада Він найбільше й звертав мою увагу на небезпечні сторони діяльності Михновського і старавсь через свої зв'язки і зносини з військовими

частями зв'язувати їх з Ц. Радою.”¹⁰ Коментувати думки М.Грушевського буде зайвим. Вони – досить промовисті, а в тлумаченні – однозначні.

Важко судити чи був одноступцем М.Міхновського і підполковник Віктор Павленко. У 1917 році він командував авіацією та повітряною обороною Ставки російської армії у Могилеві. Як активний учасник українського військового руху підполковник заявив про себе після першого Всеукраїнського військового з'їзду¹¹. Мабуть, ім'я підполковника В.Павленка згадується помилково. Скоріше, мова має йти про Віктора Павелка, який входив до складу Організаційного Українського Військового Комітету¹².

Перші газетні повідомлення, у яких мова йде про створення організаційних центрів українського військового руху в Києві, стосуються подій 9 березня 1917 року¹³. Газета “Киевская мысль” під рубрикою “В українських організаціях” помістила в цей день оголошення про те, що в приміщенні Київського технічного товариства на вулиці Столипінській, 55 (тепер вулиця О.Гончара) 9 березня відбудеться нарада “по організації і сформуванню українського легіону.” На нараду запрошувалися зацікавлені офіцери¹⁴. У цей же день оголошення під назвою “Украинский легион” опублікувала і київська газета “Последние новости”. Зміст оголошень в обох газетах був ідентичним, але в останній місцем збору вказувалася аудиторія № 3 приміщення Київського комерційного інституту на розі Бібіковського бульвару та Нестерівської вулиці (тепер ріг бульвару Тараса Шевченка та вулиці Івана Франка)¹⁵. Важко пояснити причину різночитання адрес в оголошеннях. Однозначно можна стверджувати лише те, що різні адреси в інформаціях про місце проведення заходу не сприяли всеохопленню бажаючих взяти в ньому участь.

Збори солдатів, офіцерів, лікарів і військових урядни-

ків українців відбулися 9 березня в аудиторії комерційного інституту. Учасники розглянули питання “про утворення українського національного війська для боротьби з ворогом зовнішнім і підтримування тимчасового уряду од реакційних заходів прибічників скасованого царського уряду.” Зібрання визнало себе установчим, а для подальшої роботи по організації українців-військових обрало Тимчасовий комітет. Таким чином, Тимчасовий комітет перебирав на себе функції організаційного центру українців-військових київської залози. Наголосимо, що зібрання називало себе установчим, а не ухвалило “вважати себе за Установчу Військову Раду” як постійнодіючий орган. Про це засвідчує повідомлення Тимчасового комітету, опубліковане в київській пресі¹⁶.

Згадку про “Установчу Військову Раду” як керівний орган українського військового руху зустрічаємо в газеті “Вісти з Української Центральної Ради”, яка тільки через десять днів опісля інформувала громадськість про події 9 березня в Києві¹⁷. Б.Мартос, намагаючись не залишити осторонь цих подій Центральну Раду, трактує їх у руслі інформації “Вістей”. На його думку, зібрання постановило “вважати себе Установчою Військовою Радою. Ця рада працювала при Центральній Раді в тісному контакті з нею. З огляду на це, при Ц. Раді не було створено окремої Військової Комісії.”¹⁸ Автор, який про діяльність Центральної Ради знав не з переказів, очевидно, поставив собі за мету додати до її історії більше барв. Він показує Центральну Раду не споглядачем, яким вона насправді була, українського військового руху в Києві на початку березня 1917 року, а його керівником.

У зв'язку з київськими подіями 9 березня ми зустрічаємо першу згадку власне назви “Організаційний комітет”. В.Свтимович писав, що збори обрали “Організаційний Комітет по формуванню українського національного війська”. Комітетові було доручено в “...найближчому

часі скликати Всеукраїнський Військовий З'їзд, який має виробити для українського війська основні закони й виділити зі свого складу постійний орган Української Зверхньої Військової Влади” До з'їзду Комітету доручалося “...поповнити функцію Української Зверхньої Військової Влади”¹⁹. Вживаючи назву “Організаційний комітет”, В. Євтимович дещо віддаляє час його створення. Фактично можна говорити про передумови створення майбутнього ОУВК. Окремі сучасні дослідники, не звертаючи уваги на те, що в офіційних своїх документах обраний 9 березня орган іменував себе “Тимчасовим комітетом”, беззастережно займають позицію мемуариста, називаючи його “Організаційним комітетом”²⁰.

Оскільки створений комітет носив тимчасовий характер збори 9 березня вирішили включити в порядок денний наступного великого українського військового віча, призначеного на 11 березня, питання про “вибори членів постійного комітету в справах утворення українського національного війська”. Оголошення про віче 11 березня з заявленими проблемами для обговорення за підписом “Тимчасового комітету” було опубліковане в газетах²¹.

Вирішальним кроком у формуванні українського військового керівного органу стало велике віче 11 березня 1917 року в Києві. Про віче широко інформувала київська преса.

У першому числі газети “Вісти з Української Центральної Ради” подано дві невеличкі інформації-метелики. У першій, під назвою “Український військовий комітет”, повідомлялося, що “...11 березоля відбулося Військове Віче, на якому зібралось понад тисячу солдатів і офіцерів”²². Віче, ствердивши резолюцію попередніх зборів, ухвалило організувати Український охочекомонний полк. Обрано тимчасове Військове Бюро з 7 членів²³. 12 березоля бюро скликало Військовий комітет з

депутатів від солдатів і офіцерів”²⁴ У цьому повідомленні є дві позиції, які мають нас зацікавити – “тимчасове військове бюро” і “військовий комітет”. Чи вони, по суті своїй, є однакові, а чи – зовсім різні поняття? Наступна інформація під назвою “Український охочекомонний полк”, як на наш погляд, децю уточнює попередню і проливає більше світла на питання створення Комітету. У ній сповіщалося: “Українське Військове Віче 11 берез. Ухвалило закласти “Охочекомонний полк” з вільних від служби людей. Для здійснення цієї ухвали обрано бюро: комітет полку.”²⁵ Як бачимо, вживані в газеті два визначення “бюро” і “комітет полку” – поняття тотожні. Можливо, на появу двох назв вплинуло те, що інформації у “Вістях” з’явилися значно пізніше, а не по свіжих слідах подій, які відбувалися. Скоріше за все, ми маємо згадку про “військове бюро” як ядро Комітету, який в майбутньому розширив свій склад. Принаймні про трансформацію “тимчасового військового бюро” у “військовий комітет” інформація, окрім “Вістей”, ніде не зустрічається. Можна вважати, що віче українців-військових 11 березня виконало постанову зібрання своїх попередників 9 березня. На вічі замість Тимчасового був обраний постійний Комітет, на який покладалося завдання формування українського охочекомонного полку.

Досить суттєвою, на наш погляд, є інформація щодо заснування військового комітету у газеті “Последние новости”. Газета повідомляла про відвідини 14 березня 1917 року українською депутацією комісара Тимчасового уряду в Київському військовому окрузі полковника К. Оберучева. У кореспонденції “Украинская депутация у полковника Оберучева” сповіщалося, що К.Оберучев прийняв депутацію військових українців, яка від імені Комітету охочекомонного українського полку вітала його як представника нового уряду. Депутати прохали полковника Оберучева передати звернення до Тимчасового

уряду такого змісту: "...на низці мітингів військовослужбовців українців одоголосно висловлена готовність боротися за свободу і незалежність Росії в повному єднанні зі всіма народами Росії. У підтвердження цьому на українських вічах ухвалено створити із добровольців український "охочекомонний" полк, який поступає в розпорядження уряду і для чого вибраний комітет"²⁶.

Комітет намагався заручитися у своїй діяльності певною підтримкою вищого військового командування та представників Тимчасого уряду в Києві. На зустрічі з полковником Оберучевим (14. 03. 1917 р.) "від імені комітету депутація засвідчила, що життя та діяльність полковника Оберучева викликає захоплення в українському суспільстві і просила полковника прийняти звання почесного члена комітету по організації "охочекомонного" полку. За повідомленнями газет К. Оберучев "изъявил на это согласие"²⁷. Таким чином, можна констатувати, що на 14 березня 1917 року комітет по створенню українського полку реально існував.

Плутанину щодо часу створення Українського Військового Організаційного Комітету, на нашу думку, внесло прочитання повідомлень в пресі про зібрання українців-військових 16 березня. Так газета "Киевская мысль" у рубриці "В украинских организациях" сповістила, що в цей день у Києві відбулося "Установче зібрання вояків-козаків". Збори під головуванням начальника штабу запасної дружини полковника Павла Волошина прийняли ухвалу про створення українського військового клубу імені гетьмана Павла Полуботка. Для втілення в життя прийнятої постанови створювалося "організаційне бюро". Клуб імені Полуботка як самостійна організація перебирав на себе функції ідейного центру українського військового руху.

На цьому ж засіданні обговорювалося питання про українське військо. Була прийнята резолюція з вимогою

термінового комплектування “охочекомонних полків” імені Богдана Хмельницького. За рішенням зборів деталі організації цих військових частин мав розробити “Український військовий організаційний комітет”²⁸. Таким чином, при формуванні окремих українських частин у російській армії на організаційному комітетові “замикалося” суто практичне вирішення військових питань²⁹. Аналогічні завдання були покладені і на Комітет, створений українським військовим вічем 11 березня. Навіть стильові особливості газетної інформації засвідчують, що мова йде про Український Військовий Організаційний Комітет як про вже існуючий орган. Інша справа, що саме така його назва вживається вперше. У цьому зв’язку, зважаючи на те, що дата заснування ОУВК не є загальноприйнятною, здається правомірним і логічним за час створення Організаційного Українського Військового Комітету прийняти дату 11 (24) березня 1917 року.

На наш погляд, опубліковані в пресі порядок денний зібрання українців-військових від 16 березня, та його ухвали знайшли неоднозначне тлумачення як у сучасників подій, так і їх дослідників. Очевидно, не досить уважно, поверхове прочитання цієї інформації, а чи подібних їй, дало підстави деяким авторам зробити висновок, що саме на цьому засіданні і було створено Організаційний Український Військовий Комітет. Чи не найпершим цю тезу ввів у науковий обіг Д. Дорошенко, який зазначив, що “поруч з клубом ім. Полуботка було założено й “Український Військовий Організаційний Комітет”, який мав дбати про утворення українських військових частин.”³⁰ Без особливого вчитування в ці рядки зрозуміло, що автор робить акцент на клубові імені Павла Полуботка, віддаючи йому пальму першості і по часу заснування і, відповідно, по результатах діяльності. Добросовісно повторив Д.Дорошенка в “Історії українського війська” Зенон Стефанів: “Рівночасно з Військовим Клубом ім.

Полуботка закладено Український Військовий Організаційний Комітет, що мав організувати українські військові частини...”³¹ Дещо розлогіше, але по суті своїй теж саме, пізніше писав В.Кедровський : “Тут же було ухвалено розпочати організацію українських охочекомонних полків різного роду зброї. Для цього було створено Український організаційний військовий комітет на чолі з полковником Глинським та командиром запасної київської бригади полковником Волошиним.”³² Цей же автор намагається “підв’язати” організаційний комітет під діяльність виключно військового клубу імені гетьмана Полуботка, стверджуючи, що для “...ширшої праці цього клубу був створений військовий організаційний комітет...”. Зрозуміло, слідуючи цій тезі, маємо прийти до висновку, що першим постав клуб імені Павла Полуботка, а вже потім – Організаційний Український Військовий Комітет.

Таким чином, дата створення Організаційного Українського Військового Комітету 16 березня 1917 року не без допомоги вказаних авторів стала розхожою, але далеко не точною. Не завжди відповідає дійсності і визначення ними суті та напрямків діяльності цього важливо-го керівного органу українського військового руху.

Михайло Грушевський не був очевидцем подій у Києві першої половини березня 1917 року. Проте, у своїх “Споминах” він не збивається з хронології їх розвитку. Можливо, спрацювала вдача історика. На відміну від інших, спираючись на газету “Вісти з Української Центральної Ради” М.Грушевський вказує на створення Комітету на вічі 11 березня 1917 року: “На сім вічу ухвалено організувати “український охочекомонний полк” з добровольців, вільний від військової служби. Для керування сими й іншими біжучими справами утворено комітет. Він старавсь організувати українські елементи залоги, його маніфестацією був виступ на “святі свободи” 16

березня українських вояків, як говорили – до двох тисяч, під українською корогвою і з оркестром.”³³

Організаційний комітет розпочинав свою роботу в досить складних умовах. Його діяльність не викликала особливого захоплення у російських військових властей. Скрутним було і матеріальне становище. Голова комітету полковник Глинський зазначав, що “...комітет звертався до Ходоровича (генерал-лейтенант М. Ходорович – на той час командуючий Київським військовим округом. – С.Г.) в справі асигнування грошей на його роботу, але Ходорович відмовив. Звертались потім до Оберучева, а той не тільки відмовив, але ще й сказав “Чи ж вам українцям не сором просити грошей для своїх справ!”³⁴

Головним завданням Організаційного Українського Військового Комітету було створення охочекомонного козачого полку імені Богдана Хмельницького. Він повів енергійну роботу в цьому напрямку. Члени Комітету розробляють положення про українські національні військові частини. На засіданні ОУВК 31 березня 1917 року “Положення про український загін усіх родів зброї” було затверджено. Депутація в складі генерал-майора М.Нуджевського, С.Ерастова та поручника В.Запорожця мала подати цей документ на затвердження Верховному Головнокомандуючому.

У положенні ми знаходимо не тільки схеми побудови українських частин, але й суттєві зауваги щодо функцій самого Організаційного Українського Військового Комітету. Зокрема, підкреслювалося, що формування українських військових частин із добровольців проводиться з дозволу Верховного Головнокомандування саме Організаційним Українським Військовим Комітетом. Добровольців викликали в загін спеціальною відозвою ОУВК. У склад Комітету мали входити 15 чоловік: представники військових-українців, українських громадських організацій та призначений вищим командуванням офіцер

російського Генерального Штабу³⁵.

У спогадах, дослідженнях прізвища членів ОУВК завжди згадують побіжно. Як правило, називають не більше п'яти. У Д.Дорошенка це – полковник Глинський – голова Комітету, а члени – П.Волошин, Ган, Павелко, М.Міхновський. П. Мірчук повторює Д.Дорошенка. В “Історії українського війська” вказані попередньо названі особи, окрім Гана. В. Кедровський додає нове прізвище – урядовця Корольчука, але до кінця заплутує читача, називаючи членами Комітету капітана Гоца та хорунжого Павленка³⁶.

Оскільки більшість членів ОУВК залишаються невідомими до сьогоднішнього дня вважаємо за доцільне звернути на це питання більше уваги. Вперше зустрічаємо список членів Комітету в додатках до “Положення про український загін усіх родів зброї”, прийнятого на засіданні Комітету 31 березня 1917 року. Згідно цього документу в Організаційний Український Військовий Комітет входили: генерал-майор Нуджевський, полковник Глинський, військовий інженер полковник Піщанський, ротний командир Київського кадетського корпусу полковник Сварика, поручник артилерії В.К.Запорожець, відставний прапорщик артилерії Л.М.Ган, військовий лікар А.І.Гончареко-Гончаров, С.І.Ерастов, М.І.Череватий, С.Г.Колосов, інженер Касьяненко, Г.Лук'янов, ротмістр Сахно-Устимович, В.Павелко³⁷.

Українці сподівалися на швидку легітимізацію Організаційного Українського Військового Комітету. У телеграмі до голови Тимчасового уряду на початку квітня 1917 року вони вимагали найскорішого затвердження положення про “Український загін”, поданого військовому міністру. Відповідно, це стосувалося і персонального складу ОУВК³⁸. Начальник Генерального Штабу надіслав (12.04 1917р.) положення черговою генералу при Ставці для остаточного його розгляду³⁹.

Сподівання українців тривалий час залишалися марними. Тяганина з затвердженням Комітету військовим командуванням розтяглася більше як на місяць. За цей час відбулися зміни в складі Комітету. У рапорті (9.05 1917 р.) голови ОУВК полковника Глинського начальника Київського військового округу подано на затвердження в наказі по округу наступний склад Комітету: полковник Глинський – голова, полковник Піщанський – товариш голови, полковник Сварика, військовий лікар Гончаров, підпоручик Міхновський, ротмістр Сахно-Устимович, прапорщики Ган, Павелко (секретар), Лук'янов (секретар), поручик Євтимович (ад'ютант), солдати – Колос, Дегтяр, Амалевич, Єфремов⁴⁰. Такого складу Організаційний Український Військовий Комітет набув на початок травня 1917 року. Порівняно з наведеним попереднім складом спостерігаємо суттєві зміни. Наказом по Київському військовому округу (23. 05 1917 р.) склад Організаційного комітету для формування 1-го Українського полку був затверджений⁴¹.

За клопотанням Українсько Військового Генерального Комітету, в зв'язку з тим, що робота по формуванню першого українського полку імені Богдана Хмельницького вже в червні місяці 1917 року проводилася УВГК, наказом №1003 по Київському військовому округу від 22 липня 1917 року Організаційний Український Військовий Комітет ліквідувався⁴².

Розглядаючи історію створення та діяльності ОУВК, можна погодитися з думкою його голови полковника Глинського. Він, виступаючи на 2-му Всеукраїнському військовому з'їзді, підкреслив, що “діяльність організаційного комітету полягала в тому, що від самого початку революції цей комітет провадив роботу в Києві по формуванню українського війська. Наслідком цієї діяльності є полк Богдана Хмельницького та український рух серед війська київського гарнізону.”⁴³

Таким чином, результатом діяльності першого українського військового керівного органу – Організаційного Українського Військового Комітету, який постав у Києві в 1917 році, було створення першої української військової частини – 1-го Українського полку імені Богдана Хмельницького.

ПРИМІТКИ

¹ Кедровський В. Українізація в російській армії // Український історик. - 1967. - №3 - 4. - С.64.

² Єдині спогади, які присвячені розгортанню українського військового руху в Києві в березні 1917 року, належать перу В.Євтимовича. Див.: Євтимович В. Військо йде. Уривок зі спогадів про березень 1917 р. в Києві. - Львів, 1937. Вихід спогадів у світ високо оцінили сучасники. Так, відомий дослідник української військової історії О.Думін писав (23.04 1937 р.) автору: "Військо йде" дуже мені пригодиться. Книга ця відкриває зовсім дотепер незнані і малознані речі. Я не думав, що Міхновський і його кружок, відіграв таку велику роль в роз'ятренню українського військового руху." - Центральний держаний архів вищих органів влади і управління України - Ф. 1876. - Оп. 1. - Спр. 34. - Арк.56. Погоджуючись з цією оцінкою, відзначимо деяку "захопленість" автора подіями, які він описує. Це накладає на спогади відчутний відтінок суб'єктивізму.

³ Киевская мысль. - 1917. - 9 марта.

⁴ Нова Рада. - 1917. - 25 березня.

⁵ Мартос Б. Перші кроки Центральної Ради // Український історик. - 1973.- №3-4. - С.107.

⁶ Грушевський М. Спомини // Київ. - 1989.- №9. - С.109.

⁷ Євтимович В. Військо йде. - С. 47-51.

⁸ Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917 - 1918. Утворення та боротьба за державу. - Львів, 1997 - С. 36.

⁹ Саме так подані ініціали та звання Гана у документі, підписаним ним власноручно наприкінці березня 1917 року. - Російський державний воєнно-історичний архів (далі - РДВІА). - Ф.2003. - Оп. 2. - Спр. 1034. - Арк. 11. У публікаціях Л.Гана називають під різними іменами із званнями то прапорщика, то поручника, то капітана.

¹⁰ Грушевський М. Вказ. праця. - С.109.

¹¹ Див.:Верстюк В., Осташко Т. Діячі Українсько Центральної

Ради. Бібліографічний довідник. - К., 1998. - С.143.

12 РДВІА. - Ф. 2003. - Оп. 2. - Спр. 1034. - Арк. 11.

13 В.Євтимович зазначав, що ще до 9 березня в газеті "Последние новости" І.Пугач подав докладну замітку про підготовче віче, а "харківські, одеські й московські, - замітку ту передрукували." - Див.: Євтимович В. Військо йде. - С. 53. На чому базувався автор, роблячи таку заяву, невідомо. Перегляд газет не дав підтвердження його словам. У газетах цього часу інформації про підготовче віче відсутні.

14 Киевская мысль. - 1917. - 9 марта.

15 Последние новости - 1917. - 9 марта.

16 Киевская мысль. - 1917. - 11 марта.

17 Вісти з Української Центральної Ради. - 1917. - 19 березня.

18 Мартос Б. Вказана праця. - С.107.

19 Див.: Євтимович В. Військо йде. - С. 57, 59.

20 В.Голубко називає Комітет, порівняно з запропонованою В.Євтимовичем назвою, інакше - "Організаційний комітет для формування Українського Війська". Див.: Голубко В. Вказ. праця. - С. 36, 40.

21 Киевская мысль. - 1917. - 11 марта. Не обійшлося без плутанини. Оголошення про проведення віче 11 березня газета "Последние новости", наприклад, опублікувала у ранковому випуску тільки 12 березня 1917 року.

22 У літературі зустрічаються дані, що на вічі були присутні 2500 чоловік і, навіть 4000. Див.: Євтимович В. Поручник Микола Міхновський, творець новітнього українського війська // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1937 рік. - Львів, 1936. - С.47. М.Єремійв, який, представляючи київське студентство, виступав на зібранні, свідчить, "що більше 300 не могло бути, бо віче відбувалося в невеликій аудиторії Комерційного Інституту." - Див. Мартос Б. Вказ. праця. - С.107.

23 Документально підтвердити персональний склад обраного бюро поки не вдасться.

24 Вісти з Української Центральної Ради. - 1917 - 19 березня.

25 Там само.

26 Последние новости (вечерние). - 1917. - 15 марта.

27 Там само.

28 Так назва Комітету подана в газетній інформації. Назву "Організаційний Український Військовий Комітет" подаємо на підставі напису назви на печаті самого Комітету та вживання її в офіційних документах. - РДВІА. - Ф. 1757. - Оп.3. - Спр.790. - Арк.53.

29 Киевская мысль. - 1917. - 19 марта.

30 Дорошенко Д. Історія України 1917 - 1923. Доба Центральної

- Ради, - Ужгород, 1932. - Т.1. - С.346.
- ³¹ Історія українського війська. - Львів, 1936. - С.359.
- ³² Кедровський В. Українізація в російській армії // Український історик. - 1967. - №3 - 4. - С.64.
- ³³ Грушевський М. Вказана праця. - С.112.
- ³⁴ Робітнича газета. - 1917. - 7 червня.
- ³⁵ Російський державний воєнно-історичний архів (далі - РДВІА). - Ф. 2003. - Оп. 2. - Спр.1034. - Арк. 9 зв. - 11.
- ³⁶ Дорошенко Д. Історія України. - С.346; Мірчук П. Українська державність. 1917-1920.рр. - Філадельфія, 1967. - 74; Кедровський В. Українізація в російській армії // Український історик. - 1967. - №3 - 4. - С.64; Його ж. 1917 рік. Спогади члена Українського Військового Генерального Комітету і товариша секретаря Військових справ у часі Української Центральної Ради. - Вінніпег, 1967. - С.167.
- ³⁷ Склад Комітету поданий за "Списком чинів українського військового комітету", який підписаний секретарем Л.Ганом. - РДВІА - Ф. 2003. - Оп. 2. - Спр.1034. - Арк. 11.
- ³⁸ Державний архів Російської Федерації. - Ф. 1788 - Оп. 1. - Спр. 253. - Арк. 132.
- ³⁹ РДВІА. - Ф. 2003. - Оп. 2. - Спр.1034. - Арк. 20.
- ⁴⁰ Там само. - Ф. 1759. - Оп. 3. - Спр.790. - Арк. 62.
- ⁴¹ Нова Рада. - 1917. - 26 мая.
- ⁴² РДВІА. - Ф. 1759. - Оп. 3. - Спр.790. - Арк. 253.
- ⁴³ Робітнича газета. - 1917. - 7 червня.

Рудий Г.Я.

РОЗВИТОК

ТЕАТРАЛЬНОГО І МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА (на матеріалах періодичних видань 1918—1920 рр.)

Українська преса 1918—1920 рр. дає багато цікавих матеріалів, що віддзеркалювали найважливіші напрями розвитку театрального і музичного мистецтва України в зазначений період.

Помітне місце на сторінках періодичних видань